

Rozdział I. Prywatność a prawo do prywatności w systemie cyberbezpieczeństwa – zagadnienia definicyjne, zakres regulacji

§ 1. Pojęcie prywatności: definicje, zakres regulacji

I. Prawo do prywatności

Koncepcja prawa do prywatności jako dobra osobistego podlegającego ochronie jest wytworem doktryny amerykańskiej *right of privacy*. Zagadnienie prawa do prywatności na gruncie polskiego porządku prawnego od lat jest przedmiotem badań i ma wypracowaną bogatą linię orzecniczą¹. W Polsce A. Kopff jako pierwszy sformułował tezę, że sfera życia prywatnego człowieka należy do jego dóbr osobistych i podlega ochronie na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego. W ujęciu autora, sfera życia prywatnego jest dobrem osobistym zawierającym wszystko, „co ze względu na uzasadnione odosobnienie

¹ Por. obszernie omówienie problemu: J. Braciak, *Prawo do prywatności*, 2004; *taż*, *Prawo do prywatności*, 2002, s. 277 i n.; A. Kopff, *Ochrona sfery życia*, s. 37 i n.; B. Kordasiewicz, *Cywilnoprawna ochrona*, s. 19; *tenże*, *Prawo do prywatności*, s. 50 i n.; K. Kubiński, *Ochrona sfery życia*, s. 29–41; K. Motyka, *Prawo do prywatności*; *tenże*, *Spory wokół prawa*, s. 10; M. Puwalski, *Prawo do prywatności*; M. Safjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, 1996, s. 211 i n.; *tenże*, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, 1997, s. 127 i n.; *tenże*, *Refleksje*, s. 227 i n.; *tenże*, *Prawo do prywatności osób publicznych*, s. 261; A. Sakowicz, *Prywatność*, s. 27 i n.; J. Sieńczyło-Chlabicz, *Naruszenie prywatności*; *taż*, *Prawo do ochrony prywatności osób publicznych w orzecznictwie*, s. 34–44; *taż*, *Prawo do ochrony sfery życia prywatnego*, s. 6–12; *taż*, *Prawo do ochrony prywatności osób publicznych w USA*, s. 21–25; *taż*, *Geneza i rozwój prawa*; *taż*, *Wolność prasy*; W. Sokolewicz, *Prawo do prywatności*, s. 252 i n.; A. Szpunar, *O ochronie sfery życia*, s. 5 i n.; M. Wach, *Prawo do prywatności*, s. 79 i n.; M. Wild, *Ochrona prywatności*, s. 58.

się jednostki od ogółu społeczeństwa służy jej do rozwoju i psychicznej osobowości oraz zachowania osiągniętej pozycji społecznej”².

Celem rozważań podjętych w tym rozdziale jest ustalenie zasięgu chronionego prawa do prywatności jednostki-obywatela oraz wskazanie elementów, które stanowią jego treść. W doktrynie polskiej prywatność definiowana jest poprzez wskazanie chronionych sfer, wyznaczenie funkcji, jakie pełni czy formułowanie katalogu sytuacji, w których dochodzi do naruszenia omawianego prawa. Zakres omawianego prawa może w praktyce wywoływać spory i wątpliwości. Pomocne w ich rozwiązywaniu jest orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Z uwagi na podjętą tematykę dotyczącą rozstrzygania konfliktu między rozwojem nowych technologii i bezpieczeństwa państwa z jednej strony a prawem do prywatności jednostki-obywatela z drugiej, niezbędne jest wyjaśnienie, czy polski ustawodawca zapewnia poszanowanie prywatności w relacjach obywatel-państwo i czy z tego tytułu na państwo są nałożone pozytywne obowiązki.

II. Prawo do prywatności na gruncie Konstytucji RP

W Konstytucji RP w art. 47 zostało wyrażone *expressis verbis* prawo do prywatności. Przepis ten gwarantuje każdemu prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Na gruncie Konstytucji RP, prywatność jest rozumiana w dwóch znaczeniach: szerszym – jako wolność od ingerencji w sferze niedostępnej innym osobom i wolność decydowania o własnym życiu, poglądach, przekonaniach, oraz węższym, utożsamiana z prawem do decydowania o zakresie informacji dotyczących własnej osoby udostępnianych innym³.

Analiza przepisów Konstytucji RP wskazuje, że prawo do prywatności, poza art. 47, jest zagwarantowane przez szereg innych przepisów, które wzajemnie się uzupełniają. Wśród przepisów tych można wskazać art. 51 ust. 1, który stanowi, że nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby, tzw. prawo do autonomii informacyjnej. Przepis ten gwarantuje ochronę danych i informacji dotyczących obywatela-jednostki i wolność zachowania w tajemnicy każdej informacji, która – zdaniem tej osoby – należy do jej sfery życia prywatnego

² A. Kopff, *Koncepcja praw*, s. 32–33.

³ J. Sieńczyło-Chlabicz, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, *Prawo prasowe*, s. 239; A. Młynarska-Sobaczewska, [w:] W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski (red.), *Konstytucja*, s. 396.

czy intymnego. Wyjątek od zasady autonomii informacyjnej jednostki może być przewidziany jedynie wówczas, gdy jest to niezbędne w demokratycznym państwie prawnym i poddany jest ścisłym rygorom formalnym i materialnym przewidzianym przez zasadę proporcjonalności⁴.

Podobnie w art. 53 ust. 7 Konstytucji RP wskazuje się, że nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania. W literaturze przedmiotu wskazuje się także, że w skład szeroko rozumianego prawa do prywatności wchodzi także prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 Konstytucji RP) oraz do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 53 ust. 3 Konstytucji RP). Należy wskazać, że przejawem prawa do prywatności jest określona w art. 50 Konstytucji RP nienaruszalność mieszkania i dopuszczalność przeszukania jedynie w przypadkach i w sposób określony w ustawie, oraz przewidziana w art. 49 tajemnica korespondencji⁵.

P. Sarnecki zauważa, że przepisy wskazane w art. 48–51 Konstytucji RP można uznać za uzupełnienie regulacji prawa do prywatności i emanację tego prawa. Jako związane z prawną ochroną życia prywatnego należy je interpretować w zgodzie z postanowieniami art. 47 Konstytucji RP jako przepisu o charakterze ogólnym⁶.

Należy zauważyć, że postanowienia konstytucyjne ustanawiające zasadę ochrony sfery życia prywatnego mają charakter ogólny. Jest to jednak zabieg prawidłowy, gdyż próba precyzyjnego określenia zakresu prawa do prywatności oraz jego treści stwarzałaby ryzyko pozostawienia poza zakresem regulacji istotnych okoliczności faktycznych. Widoczny jest bowiem ciągły rozwój zagrożeń, jak i środków ochrony prawa do prywatności. Definiowanie omawianego pojęcia jest zadaniem doktryny oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

Dyspozycja art. 47 Konstytucji RP wskazuje, że obok prawnej ochrony życia prywatnego i rodzinnego, ustrojodawca zawarł prawo do decydowania o swoim życiu osobistym, które również stanowi przejaw prywatności w szerokim rozumieniu⁷. W doktrynie przedmiotu wskazuje się, że wskazane w art. 47

⁴ M. Safjan, Refleksje, s. 234.

⁵ Zob. TK w wyroku z 20.6.2005 r. podkreślił, że przejawem prawa do prywatności jest także wolność komunikowania się obejmująca nie tylko tajemnicę korespondencji, ale i wszelkiego rodzaju kontakty międzyosobowe, K 4/04, OTK-A 2005, Nr 6, poz. 64.

⁶ P. Sarnecki, [w:] L. Garlicki (red.), Konstytucja, komentarz do art. 47, s. 4–5.

⁷ A. Mednis, Prawo do prywatności, s. 113–115.

in fine prawo do decydowania o swoim życiu osobistym oznacza możliwość wyboru zawodu, miejsca pracy i zamieszkania, statusu cywilnego, stylu życia, poglądów estetycznych. Mogą to być sprawy związane z relacjami koleżeńskimi, sposobem spędzania czasu, stylem ubioru, zainteresowaniami.

Jak trafnie zauważa P. Winczorek, dokonane rozróżnienie w art. 47 Konstytucji RP na życie prywatne i życie rodzinne wydaje się nieprecyzyjne, a zakresy obu pojęć nakładają się na siebie⁸. Zdaniem autora, życie prywatne stanowią wszystkie zdarzenia, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem zadań należących do kompetencji organów władzy publicznej lub z dokonywaniem innych czynności czy prowadzeniem działalności o znaczeniu lub zasięgu publicznym. Wśród rodzajów działalności publicznej Autor wymienia m.in. działalność pisarską, dziennikarską, aktorską, charytatywną, leczniczą, nauczycielską i duszpasterską⁹.

Przyjmując racjonalność ustrojodawcy wydaje się, że zabieg wyróżnienia sfery życia prywatnego i rodzinnego miał na celu zaakcentowanie różnic między nimi. Pojęcie „życie prywatne” jest przeciwieństwem życia publicznego, w szczególności politycznego. Z kolei życie rodzinne obejmuje stosunki małżeńskie oraz wynikające z więzów pokrewieństwa i powinowactwa.

Prawo do prywatności jako zasada konstytucyjna nie była zagwarantowana przez ustawy rangi konstytucyjnej aż do czasu uchwalenia Konstytucji RP z 2.4.1997 r. Brak uregulowań prawa do prywatności w konstytucjach Polski z 1921 r.¹⁰, 1935 r.¹¹ oraz w Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r.¹² tłumaczyło się tym, że jest to tzw. prawo trzeciej generacji, które znalazło swoje odbicie w ustawodawstwie konstytucyjnym państw dopiero po II wojnie światowej¹³. Należy zauważyć, że w doktrynie polskiej wskazuje się, że nie można traktować prawa do prywatności jako prawa trzeciej generacji. Jest to bowiem prawo podstawowe i fundamentalne, przysługujące każdemu, niezależnie od ustroju politycznego państwa. Natomiast prawa trzeciej generacji określane są jako prawa solidarnościowe, przysługujące wspólnie całym zbiorowościom.

⁸ P. Winczorek, Komentarz, 2008, s. 114.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 17.3.1921 r. (Dz.U. Nr 44, poz. 267 ze zm.).

¹¹ Ustawa konstytucyjna z 23.4.1935 r. (Dz.U. Nr 30, poz. 227).

¹² Dz.U. Nr 33, poz. 232 ze zm.

¹³ P. Sarnecki, [w:] L. Garlicki (red.), Konstytucja, komentarz do art. 47, s. 1.

III. Prawo do prywatności w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego

Prawo do prywatności było również przedmiotem rozważań Trybunału Konstytucyjnego. Analiza orzecznictwa Trybunału wskazuje, że prywatność jednostki-obywatela odnosi się do jego życia osobistego, rodzinnego, towarzyskiego. Prywatność jest definiowana jako prawo do pozostawienia w spokoju, prawo do zachowania w tajemnicy informacji o życiu prywatnym. Trybunał wielokrotnie podkreślał, że prywatność odnosi się do ochrony informacji dotyczących danej osoby, gwarantuje pewien stan niezależności, w ramach którego jednostka może decydować o zakresie udostępniania i komunikowania innym osobom informacji o swoim życiu¹⁴. Z zasady informacje te nie są przeznaczone do rozpowszechniania i to sam uprawniony decyduje, komu chce te informacje przekazać. Do kręgu prywatności należą także stan zdrowia i sytuacja majątkowa.

W wyroku z 27.1.1999 r. Trybunał Konstytucyjny zauważył, że nie jest możliwe precyzyjne wskazanie i enumeratywne wyliczenie elementów składowych prawa do prywatności¹⁵. Analiza orzecznictwa Trybunału zapadłego na tle stosowania art. 47 Konstytucji RP wskazuje, że TK precyzował także pojęcie prywatności. W wyroku z 13.7.2004 r. Trybunał uznał, że prawo do prywatności wynikające z art. 47 Konstytucji RP gwarantuje ochronę życia rodzinnego, w takich jego aspektach jak: trwałość rodziny i małżeństwa, ochrony więzi rodzinnych w sensie osobistym i ekonomicznym. Samo ujawnienie pokrewieństwa czy jego braku może w określonych okolicznościach prowadzić do naruszenia prywatności, zwłaszcza w odniesieniu do informacji o dzieciach pozamałżeńskich czy przyrodnim rodzeństwie. Podobnie informowanie o nabyciu mieszkania lub podjęcia zatrudnienia mogą pośrednio wskazywać na sytuację rodzinną czy plany życiowe¹⁶.

Podobnie w wyroku z 24.6.1997 r. Trybunał wskazał, że informacje dotyczące sytuacji majątkowej stanowią element prywatności. Prawo do prywatności rozciąga się na tajemnicę dotyczącą danych o sytuacji majątkowej obywatela, po-

¹⁴ Zob. wyrok TK z 24.6.1997 r., K 21/96, OTK-A 1997, Nr 2, poz. 23; wyrok TK z 19.5.1998 r., U 5/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 46; wyrok TK z 27.1.1999 r., K 1/98, ZU 1999, Nr 1, poz. 3.

¹⁵ Wyrok TK z 27.1.1999 r., K 1/98, ZU 1999, Nr 1, poz. 3; wyrok TK z 13.7.2004 r., K 20/03, OTK-A 2004, Nr 7, poz. 63.

¹⁶ Wyrok TK z 13.7.2004 r., K 20/03, OTK-A 2004, Nr 7, poz. 63.

siadanych rachunków bankowych, dokonywanych przez niego transakcjach¹⁷. Należy podkreślić, że dane odnoszące się do majątku i sfery ekonomicznej jednostki-obywatela, pomimo gwarancji prawnych ochrony prywatności, nie są objęte tak rygorystycznymi warunkami ograniczeń jak sfera czysto osobista¹⁸.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zauważalne jest powiązywanie prawa do prywatności z gwarancją ochrony informacji osobowych, o których mowa w art. 51 Konstytucji RP¹⁹. Do sfery życia prawnego jednostki-obywatela należą: informacja o stanie zdrowia²⁰, sfery intymności, w tym życia seksualnego²¹. Naczelną zasadą jest więc obowiązek uzyskania zgody osoby zainteresowanej na udostępnienie informacji. Konstytucyjny obowiązek ochrony sfery życia prywatnego nałożony na prawodawcę nakazuje zapewnić jednostce odpowiednią ochronę w równym stopniu przed ingerencją ze strony podmiotów publicznych, jak i prywatnych²².

Podsumowując przeprowadzone rozważania można stwierdzić, że na gruncie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego przyjmuje się szeroki zakres prawa do prywatności, określając tę sferę pojęciami ogólnymi, niedookreślonymi. Pojęcie prawa do prywatności odnosi się głównie do życia osobistego, rodzinnego i towarzyskiego jednostki. Prawo to określane jest mianem prawa do pozostawienia w spokoju. Należy zauważyć, że gwarantuje ono stan niezależności, w którym jednostka-obywatel sam decyduje o zakresie udostępniania danych innym osobom o swoim życiu.

IV. Prawa do prywatności w świetle art. 23 Kodeksu cywilnego

Ustawodawca polski nie zdefiniował pojęcia dóbr osobistych. Dokonał jedynie bliższego wyznaczenia zakresu dóbr osobistych przez ich przykładowe wyliczenie w art. 23 KC. Budowa tego przepisu, a zwłaszcza użyty w nim zwrot „w szczególności” świadczy, że dobra osobiste w nim wskazane są wyliczone tylko *exempli modo*²³. Ustawodawca w art. 23 KC wymienia: zdrowie, wolność, cześć, swobodę sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnicę ko-

¹⁷ Wyrok TK z 24.6.1997 r., K 21/96, OTK-A 1997, Nr 2, poz. 23.

¹⁸ Wyrok TK z 20.11.2002 r., K 41/02, OTK-A 2002, Nr 6, poz. 83.

¹⁹ Wyrok TK z 19.2.2002 r., U 3/01, OTK-A 2002, Nr 1, poz. 3.

²⁰ Wyrok TK z 19.5.1998 r., U 5/97, OTK 1998, Nr 4, poz. 46.

²¹ Wyrok TK z 20.3.2006 r., K 17/05, OTK-A 2006, Nr 3, poz. 30.

²² Wyrok TK z 6.12.2005 r., SK 7/05, OTK-A 2005, Nr 11, poz. 129.

²³ J. Sieńczyło-Chlabicz, Z. Zawadzka, M. Nowikowska, Prawo prasowe, s. 229.

respondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukową, artystyczną, wyanalizującą i racjonalizatorską. Prywatność nie została w nim wyrażona *expressis verbis*. Należy wskazać, że katalog dóbr osobistych ulega ciąglemu poszerzaniu przez doktrynę i orzecznictwo²⁴, a jego otwarty charakter pozwala na objęcie tym terminem różnych wartości, których konieczności ochrony ustawodawca nie jest w stanie przewidzieć. Jak trafnie podkreślił Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 12.1.2017 r., definicja dóbr osobistych oparta jest na katalogu otwartym, a wymienione w nim dobra osobiste są przykładowe. Charakter tych dóbr jest zróżnicowany, albowiem powiązane są one z istotą ludzką i sferą życia prywatnego jednostki²⁵.

W literaturze przedmiotu w odniesieniu do dóbr osobistych i odpowiadających im praw osobistych wyróżnia się trzy stanowiska: monistyczne, pluralistyczne oraz koncepcję zakładającą istnienie licznych dóbr osobistych i chroniącego je jednolitego prawa osobistości.

Koncepcja monistyczna nie posiada zwolenników w polskiej doktrynie. Opiera się ona na założeniu istnienia jednego ogólnego dobra osobistego i odpowiadającego mu jednolitego prawa osobistości²⁶.

Druga koncepcja, pluralistyczna, zakłada istnienie wielości dóbr osobistych oraz skorelowanych z nimi praw osobistych. Do przedstawicieli tej teorii należą A. Wolter, A. Szpunar i Z. Radwański. W opinii A. Woltera istnieje tyle praw osobistych, ile odpowiadających im dóbr prawnych korzystających z ochrony. Podobnie A. Szpunar uznaje, że prawo chroni jedynie poszczególne dobra osobiste i konieczne jest ich bliższe sprecyzowanie. Zakresy dóbr osobistych nie są ostre, wzajemnie krzyżują się i naruszenie jednego dobra osobistego może stanowić jednocześnie naruszenie innego dobra czy innych dóbr i odpowiadających im praw osobistości²⁷.

²⁴ Z. Radwański, Prawo cywilne, s. 149; zob. także wyrok SN z 19.1.1981 r., III CRN 204/80, Legalis; wyrok SN z 25.5.1982 r., IV CR 129/82, Legalis; wyrok SN z 18.1.1984 r., I CR 400/83, OSNC 1984, Nr 11, poz. 195; wyrok SN z 22.3.1991 r., III CRN 28/91, PS 1991, Nr 5–6; wyrok SN z 8.4.1994 r., III ARN 18/94, OSNP 1994, Nr 4, poz. 55; uchwała SN z 16.7.1993 r., I PZP 28/93, OSN 1994, Nr 1, poz. 2; wyrok SA w Warszawie z 3.4.1997 r., I ACa 148/97, Wok. 1998, Nr 4, s. 40; wyrok SN z 28.2.2003 r., V CK 308/02, OSNC 2004, Nr 5, poz. 82; wyrok SN z 15.4.2004 r., IV CK 284/03, Legalis; wyrok SA w Warszawie z 27.4.2016 r., VI ACa 554/15, Legalis; wyrok SN z 24.6.2019 r., III CSK 267/17, Legalis; wyrok SA w Katowicach z 7.3.2019 r., I ACa 752/18, Legalis; wyrok SA w Warszawie z 1.2.2019 r., V ACa 44/18, Legalis; wyrok SA w Łodzi z 11.12.2018 r., I ACa 187/18, Legalis; wyrok SA w Szczecinie z 16.12.2018 r., I ACa 530/18, Legalis.

²⁵ I ACa 676/16, Legalis.

²⁶ S. Dmowski, [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, Komentarz, 2006, s. 99.

²⁷ A. Szpunar, Ochrona dóbr osobistych, s. 116–117.

Ostatnia z teorii zakłada istnienie jednolitego prawa osobistości, chroniącego wiele dóbr osobistych. Przedstawicielem tej teorii jest A. Kopff, który wskazywał, że istnienie katalogu dóbr osobistych wymienionych w art. 23 KC nie przesądza, że odpowiadają im odrębne prawa osobiste²⁸. Stanowisko swoje uzasadniał poprzez porównanie jednolitego prawa osobistości do prawa własności, które chroni różne dobra: nieruchomości i rzeczy ruchome, rzeczy podzielne i niepodzielne itp. Zasadność wyróżnienia jednolitego prawa osobistości argumentował tym, że przyjęta konstrukcja może doprowadzić do wykształcenia jednolitych reguł dotyczących tego prawa. Ma to szczególne znaczenie wobec przykładowego katalogu dóbr osobistych wymienionych w art. 23 KC oraz procesu kształtowania przez judykaturę nowych dóbr osobistych. Z uwagi na fakt, że w procesie ciągłych zmian społecznych i pojawiania się nowych środków technicznych nie ma możliwości przewidzenia wszystkich dóbr osobistych, które powinny zostać poddane ochronie prawnej, koncepcja jednolitego prawa osobistości ma na celu ułatwienie sądom zadanie precyzowania konkretnego dobra osobistego w sytuacji, gdy nie jest ono wymienione w przepisach prawa. Podobnie S. Grzybowski, wskazywał, że z uwagi na przykładowe wyliczenie i otwarty katalog dóbr osobistych w art. 23 KC celowe wydaje się wprowadzenie ogólnej konstrukcji prawa podmiotowego. Podkreślenia wymaga fakt, że A. Kopff w zakresie jednolitego prawa osobistości wyróżniał prawo do ochrony życia prywatnego oraz prawo do ochrony innych jednostkowych dóbr osobistych nieobjętych prawem do ochrony życia prywatnego jak prawo do ochrony życia czy zdrowia. Autor ten uznawał prawo do prywatności za kategorię nadrzędną nad innymi dobrami osobistymi, chroniącą wiele jednostkowych dóbr osobistych, odmawiając jednocześnie traktowania go za jednostkowe dobro osobiste²⁹.

Po raz pierwszy prywatność została uznana za dobro osobiste w wyroku Sądu Najwyższego z 18.1.1984 r.³⁰ Sąd Najwyższy wskazał, że otwarty katalog dóbr osobistych zawarty w art. 23 KC obejmuje również dobra osobiste związane ze sferą życia prywatnego, rodzinnego i sferą intymności. Ochroną cywilnoprawną zostały objęte wypadki zbierania i ujawniania faktów z życia osobistego czy rodzinnego jednostki. Uznaniu prywatności jako odrębnego dobra osobistego nie sprzeciwia się również okoliczność, że zakres tego dobra krzyżuje się z zakresami innych dóbr osobistych. Należy podkreślić, że wyróżnienie

²⁸ A. Kopff, *Koncepcja praw*, s. 4.

²⁹ *Ibidem*, s. 41.

³⁰ Wyrok SN z 18.1.1984 r., I CR 400/83, OSNC 1984, Nr 11, poz. 195.

dóbr z art. 23 KC nie ma charakteru podziału logicznego rozłącznego i może prowadzić do sytuacji, gdy ich zakresy się krzyżują. Nie przeszkadza to w traktowaniu prawa do prywatności jako dobra samoistnego³¹.

W polskiej doktrynie i judykaturze wskazuje się, że pojęcie prywatności i prawa do prywatności jest szerokie i nie ma możliwości sformułowania precyzyjnej definicji tego pojęcia. Sytuacji takiej nie można traktować jako niepożądaney, ale raczej jako zaletę. Otwartość pojęcia prywatność obejmuje bowiem zasięgiem sytuacje, których nie sposób jest przewidzieć. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z 13.9.2017 r. zauważył, że prawo do prywatności należy do kluczowych dóbr osobistych, o szerokim znaczeniu, chociaż nie zostało wprost wymienione w art. 23 KC³². Podobnie w wyroku z 25.11.2016 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie wskazał, że prawa do prywatności nie należy absolutyzować. Ze względu na stopień ogólności, prawo to wymaga wykładni przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności charakteryzujących daną sytuację³³.

Kazuistyczne określenie definicji prywatności prowadziłyby do zawężenia zakresu jej ochrony. Należy podkreślić, że definicje formułowane w poglądach judykatury i doktryny mają jedynie charakter kierunkowy i ogólny, wskazując na zakres wyznaczania obszaru prywatności, a nie jej merytoryczną treść³⁴.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się dwa podejścia dotyczące definiowania prywatności jednostki – obywatela: węższe oraz szersze.

Ujęcie węższe zakłada, że prywatność jest rozumiana jako prawo do pozostawienia w spokoju. Pogląd ten reprezentują m.in. A. Szpunar i M. Saffjan. W opinii A. Szpunara prawo do prywatności jest równoznaczne z prawem jednostki-obywatela, aby podmioty nieuprawnione nie mieszały się do jego życia prywatnego³⁵. Podobnie M. Saffjan akcentuje, że najistotniejszym składnikiem prywatności jest prawo do odosobnienia. Jednostka jest uprawniona do takiego kształtowania sfery prywatnej życia, aby była ona niedostępna dla innych i wolna od ingerencji³⁶. Prawo każdej osoby do kontroli własnej sfery życia, która nie dotyczy innych i jest wolna od ingerencji innych, stanowi podstawowy warunek swobodnego rozwoju jednostki³⁷.

³¹ B. Kordasiewicz, *Cywilnoprawna ochrona*, s. 19.

³² I ACa 236/17, *Legalis*.

³³ I ACa 1565/15, *Legalis*.

³⁴ M. Saffjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, 1997, s. 128.

³⁵ A. Szpunar, *O ochronie sfery życia*, s. 5.

³⁶ M. Saffjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, 1997, s. 127.

³⁷ *Ibidem*, s. 128.

Zgodnie z drugim stanowiskiem, zakres prywatności nie ogranicza się wyłącznie do zapewnienia jednostce sfery odosobnienia, ale gwarantuje również możliwość rozwoju fizycznego i psychicznego, rozwijania swojej osobowości bez ingerencji osób trzecich oraz autonomii informacyjnej. Do zwolenników szerszej koncepcji prywatności należą A. Kopff i J. Sieńczyło-Chlabicz. A. Kopff zauważa, że życiem prywatnym jest wszystko to, co ze względu na uzasadnione odosobnienie się jednostki od ogółu społeczeństwa służy jej rozwojowi³⁸. Ważnym elementem prywatności jest autonomia informacyjna i prawo decydowania o zakresie informacji dotyczących danej osoby, które udostępnia ona innym. W opinii J. Sieńczyło-Chlabicz, pojęciu prywatności można przypisać dwa podstawowe aspekty: fizyczne odosobnienie jednostki oraz informacje o charakterze osobistym dotyczące sfery jej życia prywatnego³⁹.

Prawidłowe wydaje się szersze rozumienie prawa do prywatności, które do objęcia jego zakresem jak największej ilości sytuacji, w których jednostka ma możliwość kształtowania swojej osobowości w sposób wolny od ingerencji osób trzecich. Możliwość ta zostanie zrealizowana najpełniej wówczas, gdy osobie zapewniony będzie nie tylko spokój i ochrona przed innymi, ale także gdy będzie ona miała szansę aktywnego wzbogacania swojej osobowości, nawiązywania stosunków z innymi oraz rozwoju fizycznego i psychicznego.

Dostrzegając trudności w zbudowaniu kompleksowej definicji prywatności i określenia jej zakresu M. Safjan wskazał na możliwość wyodrębnienia pewnych powtarzalnych elementów. Najczęściej przytaczane określenia charakteryzujące prywatność to:

- obszar niedostępności chroniony przed ciekawością innych,
- sfera wolna od ingerencji z zewnątrz, w której każdy ma prawo schronić się przed innymi i zachować swobodę w rozwijaniu swojej osobowości i kształtowaniu życia osobistego,
- prawo do bycia pozostawionym w samotności,
- prawo do wytyczenia sfery odosobnienia⁴⁰.

Pojęcie prywatności nie doczekało się jednolitej definicji również w judykaturze. Sąd Najwyższy i sądy powszechne, podobnie jak przedstawiciele doktryny uznają, że nie jest możliwe precyzyjne sformułowanie definicji prywatności i wskazanie jej zakresu⁴¹. Sąd Najwyższy w wyroku z 24.5.1999 r. słusz-

³⁸ A. Kopff, *Ochrona sfery życia*, s. 37.

³⁹ J. Sieńczyło-Chlabicz, *Naruszenie prywatności*, s. 75–76.

⁴⁰ M. Safjan, *Refleksje*, s. 232.

⁴¹ Wyrok SA w Warszawie z 25.11.2016 r., I ACa 1565/15, Legalis.

nie podkreślił, że pojęcie prywatnej sfery życia nie może być absolutyzowane ani ujmowane w ramy sztywnej definicji, gdyż z uwagi na stopień ogólności wymaga zawsze odniesienia do konkretnych okoliczności danej sytuacji⁴². Starając się określić desygnat pojęcia „prywatność” Sąd Najwyższy w wyroku z 18.7.1999 r. zauważył, że pod pojęciem tym „należy rozumieć taki stan rzeczy, w którym jednostka pozostawiona byłaby samej sobie we wszystkich istotnych sferach życia fizycznego i duchowego (niezwiązanych z prowadzeniem działalności publicznej) wtedy, gdy ona sama sobie tego życzy i gdy nie stoi to w konflikcie z doniosłymi interesami ogólnymi i wolnościami innych osób”⁴³.

V. Prawo do prywatności w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych

Analiza orzecznictwa polskiego pozwala na stwierdzenie, że w żadnym z orzeczeń sąd nie podjął próby wyczerpującego wyliczenia okoliczności objętych prawem do prywatności. Sądy każdorazowo w sposób jednostkowy, uzależniony od konkretnego stanu faktycznego, dokonują przyporządkowania danej sytuacji do zakresu prywatności, bądź odmawiają ochrony z tego tytułu. W oparciu o orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych można wskazać przykładowy katalog okoliczności, które zostały zaliczone do sfery życia prywatnego.

Analiza orzecznictwa sądowego zapadłego na tle stosowania art. 23 KC pozwala na wskazanie pochodnych prawa do prywatności. Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyrokach z 20.8.2015 r. i 13.9.2017 r.⁴⁴ wyraził pogląd, że dobra osobiste układają się w swoistą hierarchię, na szczycie której lokuje się życie, zdrowie ludzkie oraz prawo do prywatności⁴⁵. Prawo do prywatności należy do kluczowych dóbr osobistych, chociaż nie zostało wprost wymienione w art. 23 KC. Składnikiem i pochodną tego prawa jest: niejawnosc danych adresowych, informacji o stanie zdrowia, realiach życia rodzinnego, intymnych szczegółach dotyczących sfery erotycznej. Pierwotnym dysponentem informacji może być podmiot, którego dane dotyczą⁴⁶. Do pochodnych prawa do pry-

⁴² Wyrok SN z 24.5.1999 r., II CKN 349/98, OSNC 1999, Nr 12, poz. 212.

⁴³ Wyrok SN z 18.8.1999 r., II CKN 321/99, OSNC 2000, Nr 3, poz. 49.

⁴⁴ I ACa 332/15, Legalis; wyrok SA w Białymstoku, I ACa 236/17, Legalis.

⁴⁵ Wyrok SA w Białymstoku z 20.8.2015 r., I ACa 332/15, Legalis.

⁴⁶ Wyrok SA w Białymstoku z 13.9.2017 r., I ACa 236/17, Legalis.

watności w orzecznictwie sądowym uznano ponadto więzi rodzinne⁴⁷, prawo do spotkań towarzyskich⁴⁸, prawo do rozwoju kariery sportowej, jako element samorealizacji⁴⁹, korzystanie z pomocy społecznej⁵⁰, kształtowanie swojego życia osobistego zgodnie z przekonaniami, tj. styl życia, osobiste upodobania⁵¹. Sąd Najwyższy w wyroku z 24.6.2014 r. podkreślił także, że prawo do prywatności obejmuje prawo do dysponowania danymi osobowymi⁵².

W judykaturze polskiej, prawo do prywatności jest określane jako autonomia informacyjna⁵³, rozumiana jako zagwarantowanie każdej osobie prawa do samodzielnego decydowania o zakresie, w jakim chce ona zachować anonimowość, a w jakim wyraża zgodę na udostępnianie informacji osobom trzecim⁵⁴. To sama jednostka określa zakres, sferę zdarzeń ze swojego życia, które mogą być ujawnione osobom trzecim⁵⁵.

Kolejną pochodzą prawa do prywatności jest prawo do ochrony danych osobowych, do których należą informacje dotyczące jednostki-obywatela. Za element sfery prywatności zostały uznane dane osobiste jednostki: jej adres⁵⁶, nazwiska⁵⁷, informacje o stanie zadłużenia⁵⁸. Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z 29.12.2016 r. wskazał, że nazwisko jest powiązane z anonimowością. W sytuacji, gdy osoba zastrzega, że nie wyraża zgody na ujawnienie nazwiska, działanie naruszające żądanie jednostki, może być uznane za naruszenie prawa do pozostania anonimowym, co w konsekwencji może być kwalifikowane jako naruszenie prawa do prywatności⁵⁹. Ujawnianie takich informacji jest kwalifikowane jako naruszenie dobra osobistego w postaci prawa do prywatności. Sferę prywatności stanowią również dane o stanie zdrowia⁶⁰.

Pewne spory i wątpliwości w orzecznictwie sądowym wywołała kwestia informacji o stanie majątkowym, jako elementu sfery życia prywatnego. Po raz

⁴⁷ Wyrok SA w Warszawie z 18.1.2016 r., VI ACa 1405/14, OSP 2017, Nr 4, poz. 42; wyrok SA w Warszawie z 24.11.2015 r., I ACa 385/15, Legalis.

⁴⁸ Wyrok SA w Białymstoku z 30.10.2015 r., I ACa 567/15, Legalis.

⁴⁹ Wyrok SA w Warszawie z 14.6.2016 r., VI ACa 972/15, Legalis.

⁵⁰ Wyrok SA w Krakowie z 16.10.2014 r., I ACa 945/14, Legalis.

⁵¹ Wyrok SN z 8.4.1994 r., III ARN 18/94, OSNP 1994, Nr 4, poz. 55.

⁵² Wyrok SN z 24.6.2014 r., I CSK 532/13, OSNC 2015, Nr 5, poz. 61.

⁵³ Wyrok SA w Białymstoku z 20.9.2018 r., I ACa 379/18, Legalis.

⁵⁴ Wyrok SA w Poznaniu z 13.11.2001 r., I ACa 1140/01, Wok. 2002, Nr 11, s. 46.

⁵⁵ Wyrok SA w Warszawie z 29.7.2014 r., VI ACa 1657/13, Legalis.

⁵⁶ Wyrok SA w Poznaniu z 13.11.2001 r., I ACa 1140/01, Wok. 2002, Nr 11, s. 46.

⁵⁷ Wyrok SA w Łodzi z 29.12.2016 r., I ACa 797/16, Legalis.

⁵⁸ Wyrok SA w Białymstoku z 25.1.2001 r., I ACa 4/01, OSA 2001, Nr 9, poz. 51.

⁵⁹ Wyrok SA w Łodzi z 29.12.2016 r., I ACa 797/16, Legalis.

⁶⁰ Wyrok SA w Warszawie z 3.4.1997 r., I ACa 148/97, Wok. 1998, Nr 4, s. 40.

pierwszy w wyroku 19.1.1987 r. Sąd Najwyższy uznał, że nie należy do prywatnej sfery życia informacja o stanie materialnym osoby⁶¹. Stanowisko to zostało powtórzone przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z 14.11.2003 r., w którym uznano, że dane o majątku nie należą do dóbr osobistych chronionych przepisami 23 i 24 KC⁶². Odmienne w tej kwestii stanowisko wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z 16.7.1993 r., w którym uznano, że ujawnienie przez pracodawcę bez zgody pracownika wysokości wynagrodzenia za pracę może stanowić naruszenie jego dobra osobistego⁶³. Podobnie w wyroku z 12.9.2001 r. Sąd Najwyższy jednoznacznie przyjął, że wysokość wynagrodzenia stanowi dobro osobiste człowieka, jako element prywatnej sfery jego życia⁶⁴.

Należy podkreślić, że zaistniałe w orzecznictwie sądowym różne podejście do zaliczenia stanu majątkowego, jako pochodnej prawa do prywatności, może wynikać z faktu, że kwestia ta jest pojęciem dynamicznym. Dynamika życia społecznego i zachodzące zmiany kulturowe wymagają, aby katalog dóbr osobistych dostosowany był do potrzeb jednostki – obywatela⁶⁵.

VI. Prawo do prywatności na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

W celu wyjaśnienia pojęcia prawa do prywatności, analizy wymaga konstrukcja tego prawa oraz jego rozumienie na gruncie aktów prawa międzynarodowego, ze szczególnym uwzględnieniem aktów Rady Europy, w tym Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Kluczowe znaczenie ma ustalenie znaczenia pojęcia „prywatność” w aspekcie treści, zakresu, wynikających uprawnień i obszarów podlegających ochronie. Należy podkreślić, że orzecznictwo Europejskiego Trybunału w Strasburgu stanowi model i wzór, który wpływa na rozumienie praw i wolności gwarantowanych w EKPCz w innych państwach demokratycznych. Dlatego też niezbędne wydaje się szersze omówienie tej problematyki na gruncie art. 8 EKPCz. Europejska Konwencja Praw Człowieka w art. 8 ust. 1 stanowi, że każdy ma prawo do poszanowania swego życia prywatnego i rodzinnego, swojego miejsca zamieszkania i korespondencji. Zarówno na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, jak i ustawodaw-

⁶¹ I CR 337/86, Legalis.

⁶² Wyrok SA w Poznaniu z 14.11.2003 r., I ACA 1062/03, OSA 2005, Nr 2, poz. 6.

⁶³ I PZP 28/93, OSNC 1994, Nr 1, poz. 2.

⁶⁴ V CKN 440/00, OSNC 2002, Nr 5, poz. 68.

⁶⁵ J. Sieńczyło-Chlabicz, Prawo do ochrony prywatności osób publicznych w orzecznictwie, s. 42–43.

stwa polskiego, nie istnieje definicja legalna prawa do prywatności. Prywatność jest pojęciem, szerokim, analizowanym *ad casum*, które odwołuje się do psychiki człowieka oraz jego uczuć⁶⁶.

Analiza art. 8 EKPCz wskazuje, że ochroną są objęte cztery elementy składowe:

- życie prywatne,
- życie rodzinne,
- nienaruszalność mieszkania,
- tajemnica korespondencji.

Należy podkreślić, że EKPCz nie zawiera definicji życia prywatnego. Trybunał w Strasburgu w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom* stwierdził, że do zakresu prawa do prywatności należy tzw. „wewnętrzny krąg” (*inner circle*), w którym jednostka może żyć zgodnie ze swoim wyborem⁶⁷. W opinii Trybunału, prawo do poszanowania życia prywatnego oznacza prawo do życia w sposób, w jaki osoba sobie tego życzy, chroniona przed publicznością. W sprawie *Botta przeciwko Włochom*, ETPCz wskazał, że w pojęciu tym zawiera się również prawo do nawiązania i do rozwoju stosunków z innymi ludźmi, w celu rozwoju i spełnienia własnej osobowości⁶⁸.

Trybunał w Strasburgu z pojęciem życia prywatnego łączy zagadnienie autonomii informacyjnej jednostki. W sprawie *Karhuvaara i Iltalehti przeciwko Finlandii* sędziowie Trybunału podkreślili, że ochrona danych osobowych dotyczących prywatnych informacji o danej osobie ma kluczowe znaczenie dla korzystania z prawa do poszanowania życia prywatnego⁶⁹. Koncepcja życia prywatnego rozciąga się także na elementy tożsamości jednostki, do których zalicza się: imię⁷⁰, nazwisko⁷¹, wizerunek⁷², sposób ubierania się⁷³.

⁶⁶ J. Braciak, *Prawo do prywatności*, 2004, s. 21.

⁶⁷ Orzeczenie ETPCz z 16.12.1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, skarga Nr 13710/88, Legalis.

⁶⁸ Orzeczenie ETPCz z 24.2.1998 r. w sprawie *Botta przeciwko Włochom*, skarga Nr 21439/93, Legalis.

⁶⁹ Orzeczenie ETPCz z 25.2.1997 r. w sprawie *Z. przeciwko Finlandii*, skarga Nr 22009/93, Legalis.

⁷⁰ T. Jasudowicz, *Orzecznictwo Strasburskie*, s. 570–572.

⁷¹ Orzeczenie ETPCz z 22.2.1994 r. w sprawie *Burghartz przeciwko Szwajcarii*, skarga Nr 16213/90, Legalis.

⁷² Orzeczenie ETPCz z 24.6.2004 r. w sprawie *Von Hannover przeciwko Niemcom*, skarga Nr 59320/00, Legalis.

⁷³ Decyzja EKPCz z 15.5.1980 r. w sprawie *McFeeley przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga Nr 8317/78.

Życie rodzinne obejmuje stosunki małżeńskie oraz wynikające z więzów pokrewieństwa i powinowactwa. W zakres tego obszaru wchodzi prawo do uzyskania informacji o rodzinie adopcyjnej⁷⁴, ojcostwie⁷⁵.

Prawo do nienaruszalności mieszkania zostało wyrażone *expressis verbis* w art. 8 EKPCz. Pojęcie domu co do zasady odnosi się do pomieszczeń wykorzystywanych w celach mieszkalnych, związanych z czynnościami stanowiącymi istotną część życia prywatnego⁷⁶. Należy podkreślić, że w orzecznictwie ETPC pojęcie domu jest interpretowane szeroko i obejmuje również pomieszczenia przeznaczone do prowadzenia działalności zawodowej czy gospodarczej. Trybunał w Strasburgu w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom* wskazał, że życie prywatne nie wyłącza ze swojego zakresu działalności zawodowej, gdyż właśnie w trakcie wykonywania tej pracy dochodzi do rozwijania stosunków ze światem zewnętrznym⁷⁷.

Tajemnica korespondencji stanowi jeden z podstawowych sposobów rozumienia prywatności. Wiąże się ona z sekretnością pewnych spraw dotyczących jednostki. W sprawie *Zakharow przeciwko Rosji* Trybunał w Strasburgu wskazał, że przechowywanie rozmów i innych danych przez dostawców usług telekomunikacyjnych, umożliwiające Federalnym Służbom Bezpieczeństwa na bezpośredni dostęp do przekazów i informacji, stanowi naruszenie art. 8 EKPCz⁷⁸. Brak mechanizmów pozwalających na realną kontrolę, czy nie dochodzi do arbitralnych decyzji ze strony uprawnionych służb, czy przechwytywanie rozmów ma rzeczywisty związek z podejrzeniem istotnego zagrożenia lub przestępstwa, czy brak regulacji prawnych określających, w jakich sytuacjach uzyskane materiały mogą być przechowywane, a w jakich niszczone, stanowią istotne zagrożenie dla prywatności jednostki⁷⁹. Podstawowym prawem każdego człowieka jest prawo do zachowania tajemnicy komunika-

⁷⁴ Orzeczenie ETPC z 7.7.1989 r. w sprawie *Gaskin przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga Nr 10454/83, Legalis.

⁷⁵ Orzeczenie ETPC z 28.12.1984 r. w sprawie *Rasmussen przeciwko Danii*, skarga Nr 8777/79, Legalis.

⁷⁶ J. Sieńczyło-Chlabczyk, *Naruszenie prywatności*, s. 176.

⁷⁷ Orzeczenie ETPC z 16.12.1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, skarga Nr 13710/88, Legalis.

⁷⁸ Orzeczenie ETPC z 4.12.2015 r. w sprawie *Zakharow przeciwko Rosji*, skarga Nr 47143/06, Legalis.

⁷⁹ Zob. także orzeczenie ETPC z 18.5.2010 r. w sprawie *Kennedy przeciwko Wielkiej Brytanii*, skarga Nr 26839/05, Legalis; orzeczenie ETPC z 12.1.2016 r. w sprawie *Szabo i Vissy przeciwko Węgrom*, skarga Nr 37138/14, Legalis; orzeczenie ETPC z 24.9.2009 r. w sprawie *Iordachi i inni przeciwko Mołdawii*, skarga Nr 25198/02, Legalis.